

Зашто је „слободни софтвер“ бољи од „отвореног изворног кода“

Ажурирана верзија овог чланка се налази у чланку [Појам „отворени изворни код“ избегава суштину слободног софтвера](#).

Иако би слободни софтвер пружао исте слободе и под било којим другим именом, ипак је веома битно који назив ћемо користити: различите речи *изражавају различите идеје*.

Године 1998., неки људи из заједнице слободног софтвера су почели да користе израз [„софтвер отвореног изворног кода“](#) уместо израза [„слободни софтвер“](#) да би описали оно што они раде. Израз „отворени изворни код“ је убрзо поистовећен и са другачијим приступом, другачијом филозофијом, другачијим системом вредности, па чак и другачијим критеријумом за то које су лиценце прихватљиве. Покрет за слободни софтвер и Покрет за отворени изворни код су данас [одвојени покрети](#) са различитим гледиштима и циљевима, иако са њима можемо да сарађујемо и заиста и сарађујемо на неким конкретним пројектима.

Суштинска разлика између ова два покрета лежи у њиховом систему вредности, њиховим погледима на свет. За Покрет за отворени изворни код је питање да ли софтвер треба да буде отвореног изворног кода питање праксе, а не етике. Као што је неко рекао: „Отворени изворни код представља методологију изградње, а слободни софтвер представља друштвени покрет“. Покрет за отворени изворни код види неслободни софтвер као прихватљиво решење. Покрет за слободни софтвер види неслободни софтвер као друштвени проблем а слободни софтвер као решење.

Однос између Покрета за слободни софтвер и Покрета за отворени изворни код

Покрет за слободни софтвер и Покрет за отворени изворни код су слични двема политичким фракцијама у оквиру заједнице слободног софтвера.

Радикалне групе из шездесетих су биле чувене по фракцијама: организација би се делила због неслагања у детаљима стратегије, а онда би фракције сматрале једна другу непријатељима. Таква је макар представа коју људи о њима имају, без обзира на то да ли је тачна или није.

Однос између Покрета за слободни софтвер и Покрета за отворени изворни

Ми нисмо против Покрета за отворени изворни код, али не желимо да нас стављају у исти кош са њима. Ми истичемо да су они допринели нашој заједници, али смо ми ту заједницу створили, и желимо да људи то знају. Ми желимо да људи повезују наша достигнућа са нашим системом вредности и нашом филозофијом, а не са њиховом. Ми желимо да нас чују, а не да нас скривају иза слике групе са различитим погледима на ствари. Да бисмо разуверили људе у убеђењу да смо део Покрета за отворени изворни код, у свакој прилици се трудимо да не користимо реч „отворено“ када желимо да говоримо о слободном софтверу, или реч супротног значења — „затворено“ када желимо да говоримо о неслободном софтверу.

Дакле, молимо вас да поменете Покрет за слободни софтвер када говорите о нашем раду и софтверу који смо ми изградили, нпр. о оперативном систему [ГНУ-а са Линуксом](#).

Поређење два израза

Остатак овог чланка пореди два израза: „слободни софтвер“ и „отворени изворни код“. Описује се зашто израз „отворени изворни код“ не решава ниједан проблем, али зато ствара неке нове проблеме.

Двосмисленост

Израз „слободни софтвер“ садржи у себи проблем двосмислености ^[1]: нежељено значење „Софтвер који можете да набавите за нулту цену“ овај израз исто тако добро описује као и жељено значење „софтвер који пружа кориснику извесне слободе“. Покушали смо да решимо овај проблем објављујући [прецизнију дефиницију слободног софтвера](#), али то није савршено решење; тај корак не може потпуно да елиминише проблем. Недвосмислен израз који би био и исправан би био бољи, само када не би и сам садржао друге проблеме.

На несрећу, све алтернативе у енглеском језику садрже своје проблеме. Разматрали смо велики број алтернатива које су нам људи предлагали, али ниједна није „исправна“ са толиком јасноћом, да би прелазак на њу био добра идеја. Свака предложена замена израза „слободни софтвер“ садржи сличан или чак и гори семантички проблем, укључујући ту и „софтвер отвореног изворног кода“.

Званична дефиниција „софтвера отвореног изворног кода“, коју је објавила Иницијатива за отворени изворни код, је веома блиска нашој дефиницији слободног софтвера; међутим, у неким стварима је попустљивија — они су прихватили неке лиценце које ми сматрамо неприхватљиво рестриктивним према корисницима. Међутим, очито значење израза „софтвер отвореног изворног кода“ је: „Можете да погледате изворни код“. Ово је много слабији критеријум него онај слободног софтвера; он укључује слободни софтвер, али и неке [власничке](#) програме, укључујући Иксве (Xv) и Куте (Qt) под његовом првобитном лиценцом (пре КЈЛ — QPL).

То очито значење израза „отворени изворни код“ није оно које су замислили његови бранитељи. Резултат је да већина људи погрешно разуме шта ти бранитељи бране. Ево како је писац Нил Стивенсон (*Neal Stephenson*) дефинисао „отворени изворни код“:

Линукс је софтвер „отвореног изворног кода“, што просто значи да свако може да добије примерке датотека са његовим изворним кодом.

Не мислим да је он намерно хтео да оповргне или оспори „званичну“ дефиницију. Мислим да је он само применио правила енглеског језика како би дошао до значења овог израза. Држава Канзас је објавила сличну дефиницију:

Користи софтвер отвореног изворног кода (СОИК). СОИК је софтвер коме је изворни код бесплатно и јавно доступан, иако се појединачни уговори о лиценцирању могу разликовати према томе шта дозвољавају да се са кодом ради.

Наравно, људи који заступају „отворени изворни код“ су покушали да ово реше објављивањем прецизне дефиниције тог израза, баш као што смо и ми урадили за „слободни софтвер“.

Али зато је објашњење израза „слободни софтвер“ просто — особа којој је позната идеја „слободе говора, а не бесплатног пива“ неће погрешити два пута. За израз „отворени изворни код“ не постоји тако језгровит начин да се објасни његово значење и јасно покаже зашто је природна дефиниција погрешна.

Страх од слободе

Главни аргумент за израз „софтвер отвореног изворног кода“ је тај да се због израза „слободни софтвер“ неки људи осећају нелагодно. Ово је тачно: прича о слободи, о етичким питањима, о одговорности која мора да прати удобности, тражи од људи да размишљају о стварима које би радије игнорисали. Ово може да проузрокује незадовољство, и због тога неки људи могу да одбаце ту идеју. Али не би било боље по друштво уколико бисмо престали да говоримо о тим стварима.

Пре више година, градитељи слободног софтвера су приметили ово незадовољство, па су неки од њих почели да траже начин да се оно избегне. Сматрали су да ће, ако ћуте о етици и слободи а причају само о непосредним практичним користима неких слободних програма, моћи да „продају“ софтвер ефикасније неким корисницима, а нарочито фирмама. Израз „отворени изворни код“ је понуђен као начин да се ово више истакне — начин да се буде „прихватљивији фирмама“. У овој одлуци су корени система вредности Покрета за отворени изворни код.

Овакав приступ се показао ефектним за оно за шта је замишљен. Данас многи људи прелазе на слободни софтвер из чисто практичних разлога. И то је добро, али то није све што желимо да постигнемо! Привлачење корисника да користе слободни софтвер не представља цео посао, већ само први корак.

Пре или касније ће ти корисници бити поново привучени власничком софтверу због неке практичне предности. Безброј фирми нуди такве изазове, па што би онда корисници то одбијали? Требало је да науче да *цене слободу* коју им пружа слободни софтвер, слободе ради. На нама је да проширимо ову идеју — а да бисмо то учинили, морамо да причамо о слободи. Извесна количина „ућутканог“ приступа фирмама може да буде корисна за заједницу, али морамо такође и да више говоримо о слободи.

Данас се доста „ућуткује“, а о слободи се не говори довољно. Већина људи који се баве слободним софтвером мало помињу слободу — обично зато јер хоће да буду „прихватљивији фирмама“. Расподељивачи софтвера су овоме посебно склони. Неке дистрибуције оперативног система [ГНУ са Линуксом](#) додају власничке пакете основном слободном систему, и подстичу друге да ово сматрају предношћу, пре него удаљавањем од слободе.

Ми посустајемо пред навалом корисника слободног софтвера, не можемо да подучавамо о слободи и нашој заједници онолико људи колико јој се придружује. Ово је разлог због кога неслободни софтвер (што је Куте био када је први пут постао популаран) и делимично слободне дистрибуције оперативног система налазе тако плодно тле. Била би грешка ако бисмо сада престали да користимо реч „слобода“. Напротив, о слободи треба говорити више, а не мање.

Уколико они који користе израз „отворени изворни код“ привуку више корисника у нашу заједницу, то је позитивно, али ћемо онда ми остали морати да уложимо већи напор да тим корисницима скренемо пажњу на питање слободе. Ми морамо да кажемо „Ово је слободни софтвер и он вам пружа слободу!“ више пута и гласније него икад.

Да ли би било користи од робне марке?

Бранитељи „софтвера отвореног изворног кода“ су покушали да региструју робну марку, правдајући се да би им то омогућило да спрече злоупотребе. Ова иницијатива је касније одбачена, јер је израз превише описан да би могао да постане робна марка; тако је правни статус „отвореног изворног кода“ исти као и онај „слободног софтвера“: не постоје *правна* ограничења његове употребе. Чуо сам да неке фирме називају софтверске пакете „отвореним изворним кодом“ чак иако се нису уклапали у званичну дефиницију; лично сам упознат са неким случајевима.

Али, да ли би употреба израза који је робна марка заиста била другачија? Не мора да значи.

Фирме су издавале и саопштења која одају утисак да је програм „софтвер отвореног изворног кода“ без експлицитне објаве да је то тако. На пример, једна ИБМ-ова (IBM) објава о програму који се не уклапа у званичну дефиницију је гласила:

Као што је уобичајено у заједници отвореног изворног кода, корисници технологије ...
ће бити у могућности и да сарађују са ИБМ-ом ...

Овим није речено да програм *јесте* „отвореног изворног кода“, али то многи читаоци нису приметили. (Овде би требало приметити да се ИБМ искрено трудио да учини овај програм слободним софтвером, и да је касније усвојио нову лиценцу која га чини слободним софтвером и „отвореним изворним кодом“. Али, у време када је објава објављена, тај програм није био ни једно ни друго.)

Ево како је фирма Решења Сајгнус (*Cygnus Solutions*), која је настала са намером да буде фирма која прави слободни софтвер а потом на известан начин постала власничка, рекламирала неке власничке програме:

Фирма Решења Сајгнус је водећа на тржишту отвореног изворног кода и недавно је на тржиште [ГНУ-а са]Линукса[-ом] избацила два нова производа.

За разлику од ИБМ-а, Сајгнус није покушао да ове пакете претвори у слободни софтвер, па се они нису ни приближили томе да то постану. Али Сајгнус није ни рекао да су ти пакети „софтвер отвореног изворног кода“. Они су само искористили тај израз да непажљиве читаоце наведу да то помисле.

Ова запажања воде ка закључку да робна марка не би истински спречила забуну коју ствара израз „отворени изворни код“.

Неразумевање(?) израза „отворени изворни код“

Дефиниција отвореног изворног кода је довољно јасна, и сасвим је јасно да просечни неслободни програми не спадају у ту категорију. Дакле, помислили бисте да „фирма отвореног изворног кода“ значи да фирма прави производе који су слободни софтвер (или бар близу томе), зар не? Нажалост, многе фирме покушавају да овоме дају другачије значење.

На „Дану градитеља отвореног изворног кода“ августа 1998., неколико комерцијалних градитеља који су били позвани су рекли да они намеравају да само део њиховог рада претворе у слободни софтвер (или „отворени изворни код“). Главни део њиховог пословања је развој власничких додатака (софтвера или [упутстава](#)) које они продају корисницима слободног софтвера. Они су тражили од нас да на ово гледамо као на легитимну ствар, као део заједнице, јер се део новца поклања развоју слободног софтвера.

У ствари, те фирме траже популарни жиг „отвореног изворног кода“ за њихове власничке производе, чак и ако они нису „отвореног изворног кода“, јер оне имају неке везе са слободним софтвером или зато што иста фирма одржава и неки слободни софтвер. (Оснивач једне фирме је чак врло отворено рекао да ће у слободни пакет који одржава његова фирма додати онолико њиховог дела колико буде подржала заједница.)

Током година, многе фирме су помагале развој слободног софтвера. Неке од њих су углавном развијале неслободни софтвер, али су раздвајале ова два развоја. Стога смо могли да игноришемо њихове неслободне производе, и да сарађујемо са њима на пројектима слободног софтвера. Онда бисмо им на крају искрено захвалили за њихове прилоге у слободном софтверу, без приче о њиховим осталим активностима.

Међутим, ми не можемо да овако поступимо и са овим новим фирмама, јер нам то оне саме не дају. Ове фирме отворено позивају јавност да све њихове активности стави у исти кош. Они траже од нас да повољно гледамо на њихов неслободни софтвер, на исти начин на који бисмо третирали прави допринос, иако то он није. Они се представљају као „фирме отвореног изворног кода“, надајући се да ћемо према њима гајити пријатна осећања и да ћемо зажмурити при његовом коришћењу.

Овакво манипулантско понашање не би било ништа мање штетно да је испољавано уз помоћ израза „слободни софтвер“. Међутим, изгледа да фирме не користе израз „слободни софтвер“ на такав начин. Можда им не одговара његова повезаност са идеализмом. Уствари, таквом понашању је „отворио“ врата израз „отворени изворни код“.

На сајму крајем 1998. посвећеном оперативном систему често називаном „[Линуксом](#)“, истакнути говорник је био извршни директор познате софтверске фирме. Он је вероватно позван на основу одлуке његове фирме да „подржи“ тај систем. На несрећу, њихов вид „подршке“ се састојао од објављивања неслобног софтвера који ради са тим системом. Другим речима: користили би нашу заједницу као тржиште, али не би дали свој допринос.

Он је рекао: „Ни у ком случају нећемо наш производ претворити у производ отвореног изворног кода, али ћемо га можда претворити у производ ‘интерно’ отвореног изворног кода. Уколико дозволимо нашем особљу подршке корисницима да имају увид у изворни код, они би могли да

исправљају грешке, и могли бисмо да обезбедимо бољи производ и бољу услугу“. (Ово није дослован цитат, пошто нисам забележио његове тачне речи, али одсликава суштину.)

Слушаоци су ми после говорили: „Он једноставно не схвата суштину“. Али да ли је заиста тако? Коју суштину он није схватио?

Он није погрешно што се тиче Покрета за отворени изворни код. Тај покрет не говори да корисницима треба осигурати слободу, већ само да треба дозволити већем броју људи да има увид у изворни код и помогне његовом бржем и бољем развоју. Извршни директор је ту суштину сасвим схватио. Само, неспреман да тај приступ у потпуности спроведе, дакле укључивши и кориснике, он га је применио парцијално, у оквиру фирме.

Суштина коју он није схватио јесте она коју „отворени изворни код“ није замишљен да подржи, а то је да корисници *заслужују слободу*.

Ширење идеје слободе је велики посао, па нам је потребна и ваша помоћ. Како бисмо подржали тај посао, у Пројекту ГНУ се држимо израза „слободни софтвер“. Уколико сматрате да су слобода и заједница важни сами по себи, а не само због погодности које носе, молимо вас да нам се придружите и употребљавате израз „слободни софтвер“.

Лакханијево (*Lakhani*) и Волфово (*Wolf*) [истраживање о мотивацији градитеља слободног софтвера](#) говори да је значајан проценат људи мотивисан ставом да би софтвер требало да буде слободан. И све то упркос чињеници да су анкетирали градитеље на Ковачници изворног кода (*SourceForge*), месту које не подржава гледиште да је ово питање етике.

Овај есеј је објављен у књизи [Слободни софтвер, слободно друштво: одабрани есеји Ричарда М. Сталмана](#).

Примедбе преводиоца:

1. На енглеском језику, јер реч *free* у енглеском може да значи „слободно“, али и „бесплатно“ — овај одељак се не односи на српски језик. [CP]

•